

JUBILEUM

DOCENT JUDr. JOSEF BLAHOŽ, DrSc., PĚTAOSMDESÁTILETÝ

Doyen a nestor mezi vědeckými pracovníky Ústavu státu a práva Akademie věd České republiky a také mezi členy redakční rady *Právníka*, doc. JUDr. Josef Blahož, DrSc., oslaví na Druhý svátek vánoční krásné 85. narozeniny. Za svůj dlouhý život poznal a prožil mnohé ze zvratů a turbulencí, jež zakusila naše společnost, a ledacos z toho významně ovlivnilo i jeho osudy.

Jubilant se narodil 26. prosince 1932 do dobré rodiny. Jméno dostal po otci, legionáři 7. „tatranského“ pluku, kapitánovi československé armády, zaměstnanci ministerstva zahraničních věcí a diplomatu *PhDr. Josefu Blahožovi* (1888–1934). Jubilantův otec působil v Československém armádním sboru v Rusku i po skončení světové války (mj. učil a v oboru západoslovanských literatur se habilitoval na irkutské univerzitě) a jako zástupce československého delegáta v Rusku *MUDr. Václava Girsy* se významně podílel na ujednání příměří mezi československými legiemi a bolševickou Dělnicko-rolnickou rudou armádou. Po návratu do vlasti nastoupil do diplomatických služeb, působil zvláště na vyslanectví v Berlíně, které jako *chargé d'affaires* také opakovaně vedl. Zmínku o berlínském působení *PhDr. Blahože* najdeme například v druhém dílu *Křmářových Pamětí*. Jubilantova maminka *Zdenka Blahožová* rozená *Kaizlová* (1899–1952) byla dcerou *Josefa Kaizla* (1854–1901), národohospodáře, profesora Karlovy univerzity a politika, který v letech 1898–1899 působil jako předlitavský ministr financí, a dosáhl tak nejvyšší vládní funkce, jakou kdy Čech v habsburské monarchii získal. Svému dědovi věnoval u 100. výročí jeho smrti *Josef Blahož* pozoruhodnou osobně zabarvenou stať, faktograficky podloženou kromě jiného i zdroji jinak nedostupnými (2001, CXL, s. 637–679). Dívčí deníky *Zdenky Kaizlové* z let 1909–1919 byly nedávno vydány tiskem; kniha byla za jubilantovy účasti představena 12. září 2016 v zasedací síni Ústavu státu a práva.

Středoškolského vzdělání se *Josefu Blahožovi* dostávalo ve slavném smíchovském Vančurově reálném gymnáziu v tehdejší Husově (dnes Drtinově) ulici. Gymnaziální studia končil v roce 1951. Leč v té době již platil výnos ministerstva školství č. j. 15674-III z 23. ledna téhož roku, o zřizování zvláštních maturitních komisí, a *Josef Blahož*, stejně jako četní další, nebyl připuštěn pro politickou nespolehlivost k maturitě, neboť pocházel z buržoazní rodiny. *Josefu Blahožovi* tedy nezbylo než pracovat jako pomocný dělník, později jako jeřábník, až do poloviny 50. let. Jako dělník dosáhl v roce 1953 na maturitu a posléze vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy. Obhájil diplomovou práci nazvanou *Rooseveltův New Deal a státní zřízení USA* a studia ukončil v roce 1959 s výborným prospěchem.

Po absolutoriu pracoval *Josef Blahož* v letech 1959–1967 v nakladatelství Orbis, naposledy jako odpovědný redaktor – tvůrčí pracovník v právnické redakci. Na tuto svoji činnost jubilant ještě po letech krátce vzpomněl v poznámce pod čarou ve svém zatím posledním textu v našem časopisu (2017, CLVI, s. 462). Když v roce 1966 nově přijaté právní předpisy o vysokých školách obnovily možnost udělování akademického titulu doktora práv, získal *Blahož* doktorát ještě v prosinci téhož roku. *Blahož* již v době redaktorského zaměstnání externě spolupracoval s katedrou dějin státu a práva na pražské právnické fakultě; na tomto pracovišti ostatně působil i za studií jako pomocná vědecká síla. Z té doby pocházejí jubilantovy první publikační počiny, například *Právo v kostce* napsané společně s vedoucím redaktorem právnické redakce Orbisu *Milošem Parmou* (1964). Více však stojí za zaznamenání *Blahožova* tvorba poznámkového aparátu a psaní doslovů do děl zahraničních autorů vydávaných Orbisem. K těmto titulům patří například *Sawického Soudci, omyly a paragrafy* (1966), později také

jeho *Tajemství paragrafů* (1970), dále *Kennedyho Profily odvahy* (1968) nebo *Arnauův Člověk mimo zákon* (1969), kam *Blahož* napsal doslov společně s *Karlem Litschem*. Bez těchto doprovodných textů by některé z těchto děl mohly být v českém překladu jen sotva vydány. Jakkoli měly poznámky nebo doslovy, zvláště k dílům autorů z kapitalistických zemí, sloužit jako návod k pochopení obsahu způsobem ideologicky a politicky přijatelným pro dobový režim, *Blahož* využíval tyto literární útvary hlavně k informování o reáliích zahraničního práva. Ukázkovým příkladem může být *Blahožův* zasvěcený doslov o právu a zvláště o fungování soudní moci v USA napsaný ke *Gardnerovu Soudu posledního odvolání* se závěrečnými slovy charakterizujícími *Erle Stanley Gardnera* s jeho spolupracovníky jako ty, kteří se přiblížili ideálu „člověka ochraňujícího nevinné a nekompromisně bojujícího za pravdu a spravedlnost“. A autor k tomu dodává: „*Lidé žijící ve společnosti, v níž často panuje zvrhlost a vyskytují se nezákonnosti, justiční omyly, korupce, politické machinace a bezohledná honba za kariérou, chtějí znát takové ideální statečné muže a obdivují se jim, i když jejich působení – ojedinělé a osamocené – nemůže zvrátit existující skutečnost. A budiž dovoleno podotknout, že o takových osobnostech touží slyšet a číst nejen Američané.*“

Začátkem roku 1968 nastoupil *Josef Blahož* na studijní pobyt v Ústavu státu a práva ČSAV. Zůstal ústavu věrný až do dnešních dnů. Přirozeně začal přispívat i do *Právníka*. Jeho nejstarším příspěvkem je obsáhlá recenze 4. vydání *Administrative Behavior* od všestranného *Herberta Alexandra Simona* (1968, CVII, s. 744 a násl.). Již z tohoto žánru, který jubilant ostatně pěstuje až do současnosti, byly už na počátku patrné jak *Blahožovy* jazykové dispozice – již tehdy recenzoval publikace vydané v angličtině, polštině, ruštině, němčině, tak jeho rozhled po zahraniční literatuře z oboru. Závěr uvolněných šedesátých let se odráží i v *Blahožových* prvních statích na stránkách našeho časopisu. V pojednání *K problematice ústavního soudnictví USA* (1969, CVIII, s. 31 a násl.) poukazuje na „*relativně demokratický trend judikatury Nejvyššího soudu USA*“. Píše o americkém federalismu (1969, CVIII, s. 254 a násl.) a v témž ročníku *Právníka* předkládá odborné veřejnosti několik námětů k modelu ústavního soudnictví ve federalizovaném Československu (s. 352 a násl.). Uvolnění však vzalo rychle za své a nástup mocenských praktik shrnovaných tehdejším establishmentem pod pojem normalizace poznamenal také další vývoj poměrů ve společnosti, v akademickém prostředí i v Ústavu státu a práva.

Ústav uzavřel s *Blahožem* pracovní poměr v květnu 1970. V té době byli pod stranickou kontrolou odhalováni „pravicoví oportunisté“, byla obnovena tuhá cenzura, zasedaly prověřkové komise, liberálně smýšlející lidé byli zbavováni zaměstnání. Nemáme prostor ani naznačit všechny aspekty této složité doby, již s odstupem takřka třicetiletým někteří hodnotí pod šablonou totality, jiní na ni vzpomínají s nostalgií a další se o ni nezajímají, vystavující se důsledku, že lidé při neznalosti historie „*některé věci umí, ale nechápou*“, jak postřehl *Jacques Le Goff*. Dilema spojené s rozhodováním, zdali přistoupit na podmínky vládnoucích struktur a pracovat dál v některé z exponovaných oblastí – zvláště ve vědě, kultuře nebo ve školství – řešili tehdy mnozí. Každý v sobě neměl nebo nechtěl mít kategoričnost *Jirousova* postoje odpovídat záporně již na první podnětku položenou establishmentem jako antecedenci pro další práci. Pro vědce orientovaného na výzkum ústavních poměrů demokratických států s tržním hospodářstvím to rozhodně nebyla jednoduchá doba. *Josef Blahož* se vypořádal se změněnou situací po svém. Bez kompromisů to nešlo. Dnešek se může pozastavovat nad některými texty z té doby, protože nedocenění dobový kontext, nutnost čtení mezi řádky nebo ritualitu, již bylo nutné podstoupit např. při představení euroamerických doktrín právního státu s obsáhlými citacemi z tzv. západní literatury (srov. *Podněty XXIV. sjezdu KSSS ke kritické analýze některých problémů buržoazního ústavního práva a státovědy*. 1971, CX, 739 a násl.).

Počátkem 70. let dokončil jubilant kandidátskou disertační práci nazvanou *Ústavní systémy a politické strany v kapitalistických státech*, kterou obhájil, dosáhnuv tak 4. 5. 1973 vědecké hodnosti CSc. Prepracovaný spis předložil pod tímž názvem jako habilitační práci – kniha vyšla v nakladatelství Academia ve dvou vydáních (1976, 1978) – a po její úspěšné obhajobě na Právnické fakultě Univerzity Karlovy byl *Josef Blahož* jmenován v roce 1976 docentem. Akademický růst završil v roce 1981, kdy byl jmenován doktorem věd na základě díla *Formy vlády a lidská a občanská práva v kapitalistických státech* vydaného v roce 1981 rovněž nakladatelstvím Academia. S oceněními vědeckých schopností jubilanta přicházel i jeho funkční vzestup završený 1. prosince 1982, kdy se stal ředitelem Ústavu státu a práva. *Docent Blahož* vedl ústav do 31. května 1990. Poté se ředitelské funkce ujal na základě výběrového řízení *Viktor Knapp* a *Josef Blahož* působil a působí v ústavu jako vědecký pracovník. Jubilant nebyl činný jen v Ústavu státu a práva a v Československé akademii věd. Působil dlouhá léta také pedagogicky. Spolupracoval zejména s Právnickou fakultou Univerzity Karlovy a po roce 1993, kdy vznikla Fakulta právnická Západočeské univerzity, byl činný i tam.

K jubilantovým zásluhám patří, že v dobách, kdy politické poměry nepřály svobodě vědeckého bádání, pěstoval jako jeden z mála konstitucionalistickou komparatistiku a jak o něm poznamenal *Jan Kysela* v knize vydané k 150. výročí založení našeho časopisu, „*oblast srovnávací konstitucionalistiky ovládl*“. Na *Blahožově* činnosti bylo zvláště v normalizační době pozoruhodné, že se věnoval právě ústavněprávnímu srovnávání příslušných institucí v kapitalistických zemích, navíc se státovědeckým a politologickým přesahem. To mu umožnilo už před rokem 1989 zprostředkovat studentům znalosti o ústavních modelech USA, Velké Británie, Německé spolkové republiky, Francie a dalších států, jak na to v *Právníku* před časem poukázal *Karel Klíma* (2003, CXLII, s. 295). Nejednalo se pouze o jeho hojně navštěvované přednášky ústavního práva kapitalistických zemí na pražské právnické fakultě. *Josef Blahož* připravil k vydání také studijní texty – zvláště skriptu *Dokumenty ke studiu ústavních systémů kapitalistických zemí* (1979) a učebnice *Dokumenty ke státnímu právu kapitalistických zemí* (1985) zpřístupnily zájemcům originální prameny. Nešlo ostatně jen o tuto stránku věci: *Jan Kysela* v příslušné kapitole knihy *Právo a stát na stránkách Právníka* připomenul, že *Blahož* již za normalizace vypracoval metodologii ústavní komparatistiky, že i ve svých starších textech upozorňoval na závažná nadčasová témata, jakkoli se tak dělo způsobem poplatným době, a že také seznamoval čtenáře s názory autorů tehdy jinak málo dostupných. Totéž ve stejné knize vytkl také *Michal Tomášek* s poznámkou o rozvoji studia západních právních a politických systémů v těchto časech „*pod rouškou jejich kritiky*“ odrážejícího se na stránkách *Právníka*, připomenuv např. *Blahožovu* stať *Vztahy nejvyšších státních orgánů v USA* (1980, CXIX, s. 1103 a násl.). *Tomášek*, nastoupivší do Ústavu státu a práva v roce 1989, rovněž zaznamenal, že ještě v září 1989 bylo ústavu na zasedání vědeckých pracovníků „*soudruhem z vyšších míst*“ vytýkáno, že se ústav i *Právník* příliš zabývají revizionistickými tématy.

Změny na přelomu let 1989/1990 vedly mimo jiné k odmítnutí ideologizace státu a ke svobodě vědeckého bádání, jak to zakrátko kodifikovala Listina základních práv a svobod. To se přirozeně a bezprostředně odrazilo i v jubilantově práci. Je to dobře patrné již z prvních polistopadových *Blahožových* děl, ať již jde o trojici jeho studií uveřejněných v *Právníku* ještě v roce 1990 – nazvaných *Komparace procesních aspektů následné konkrétní kontroly ústavnosti*, *Právní stát a právněsociologický výzkum* a *Ústava páté republiky a její tvůrce* – i z jeho překladů ústav Francie a USA s úvodními studiemi z téhož roku.

Z rozsáhlého díla – databáze Národní knihovny České republiky eviduje přes čtyři desítky publikací, jež *Josef Blahož* napsal nebo na nichž se podílel spoluautorsky či jako editor – většina prací uveřejněných před rokem 1990 samozřejmě zastarala, jakkoli například třeba

Ústavní právo v kapitalistických státech (1975) obsahuje přes starý faktografický materiál mnoho vědeckých, metodologických a obsahových podnětů. Ty ostatně jubilant zúročil ve své patrně nejvýznamnější práci *Soudní kontrola ústavnosti: srovnávací pohled* (2001). Vedle tohoto díla poukážme alespoň na monografii *Sjednocující se Evropa a lidská a občanská práva* (2005) a na dvě učebnice: *Ústavní právo Evropské unie* (2003), na němž se společně s Josefem Blahožem podíleli Josef Skála a Karel Klíma, a na opakovaně vydávané *Srovnávací ústavní právo* (1998, 2003, 2011, 2015) napsané Blahožem společně s Vladimírem Balašem a Karlem Klímou. Na závěry v první z uvedených učebnic se odvolává náš Ústavní soud v usnesení sp. zn. II. ÚS 347/07, na Blahožovu knihu z roku 2005 týž soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 663/05.

Jubilantovy výsledky na poli konstitucionalistické komparatistiky vedly také k jeho zahraničnímu uznání, ať již jde o členství v mezinárodních vědeckých institucích, profesorské působení na zahraničních univerzitách od USA po Indii, předsednictví a vystupování na konferencích v zahraničí či jeho jiná angažmá na mezinárodním vědeckém poli. Z většího počtu ocenění připomeňme Čestnou medaili Karla Engliše, kterou Akademie věd České republiky v roce 2010 projevila Josefu Blahožovi uznání za zásluhy v ekonomických a sociálních vědách.

Redakce *Právníka* nemůže pominout velký přínos Josefa Blahože pro náš časopis. Zájemci otevírajícímu jednotlivé ročníky *Právníka* neunikne, jak věrným a častým přispěvatelem našeho časopisu Josef Blahož v uplynulém takřka půlstoletí byl a stále je. Zatím poslední z jeho statí nedávno připomněla osmisté výročí Velké listiny svobod (2015, CLIV, s. 1253 a násl.). Pro veřejnost méně viditelná, ale pro *Právníka* obzvlášť cenná je Blahožova činnost v redakční radě. Na jejích zasedáních i při činnosti v redakčních *ad hoc* komisích předává redakci zkušenosti, jichž za dlouhá léta nabyl, a jako recenzent příspěvků nabízených našemu časopisu patří k nejvytíženějším.

Redakce *Právníka* přeje docentu JUDr. Josefu Blahožovi, DrSc., do dalších let pevné zdraví, mnoho štěstí, duševní svěžest a chuť do života.